

NHÂN VẬT MẢNH VỠ TRONG “TRỐN CHẠY” CỦA ALICE MUNRO

Dương Thị Ánh Tuyết

Tóm tắt. Alice Munro – nữ chủ nhân của giải Nobel văn học năm 2013 – được xem là cây bút truyện ngắn bậc thầy chuyên khám phá vẻ đẹp của những cái đời thường, chất thơ của những điều bình dị. Bài viết tập trung khai thác kiểu nhân vật mảnh vỡ như một đặc trưng nghệ thuật độc đáo của Munro qua truyện ngắn *Trốn chạy*.

Từ khoá: Nhân vật mảnh vỡ, trốn chạy, Alice Munro

Alice Munro – nữ chủ nhân của giải Nobel văn học năm 2013 – được xem là bậc thầy truyện ngắn của xứ sở lá phong đỏ, là Anton Chekhov của Canada. Như một phản đề của lối viết cường điệu hoá bi kịch, tất cả những gì Munro làm là đi tìm vẻ đẹp thâm trầm của những cái hàng ngày, chất thơ của những điều bình dị. Tác phẩm của bà được chưng cất từ những trải nghiệm trong chính cuộc sống hôn nhân, gia đình... bằng sự nhạy cảm của trái tim, sự đam mê của khát vọng và sự nỗ lực phi thường không ngừng nghỉ của ý chí. Là người ý thức rõ và cẩn trọng trong kỹ thuật viết, nhưng đúng như Michael Cunningham nhận xét “tác phẩm của bà không thuộc loại trung trở kỹ thuật với tham vọng làm lại văn chương. Munro không phải Joyce, cũng chẳng phải David Foster Wallace... tác phẩm của bà được viết bằng lối viết khiêm nhường hơn và theo nghĩa nào đấy nó cũng là canh bạc lớn hơn. Tác phẩm của bà không hô hào, ngôn từ của bà chẳng quá quyết, bà chấp nhận mạo hiểm đứng khuất sau các phong cách ồn ã khác... Munro không bận tâm nhiều đến việc gây ấn tượng với độc giả. Bà bận tâm nhiều hơn đến sự thâm trầm, vẻ đẹp và chân lý trong những truyện của bà”[tr91;3] Có lẽ vì vậy mà bà chọn cách đào sâu vào tâm hồn để phô bày cái bí ẩn náu mình trong trái tim con người.

Tài năng và nổi danh trên thế giới, nhưng độc giả Việt Nam chỉ mới biết đến bà qua tập *Trốn chạy*. Lẽ dĩ nhiên, đây là tập truyện điển hình cho phong cách sáng tạo của Munro. Từ *The New York Times* nhận xét “Alice Munro được ca ngợi là nhà văn xuất sắc nhất còn sống và làm việc ở Bắc Mỹ hiện nay. *Trốn chạy* là một tác phẩm tuyệt vời”[4]. Từ USA Today xem “*Trốn chạy* như tác phẩm tổng hợp của một trong những nhà văn khai thác đào sâu tâm hồn con người sắc sảo nhất”[5]. Trong bài viết này chúng tôi tập trung khai thác vấn đề kiểu nhân vật mảnh vỡ trong truyện ngắn *Trốn chạy*. Tác phẩm mở đầu và được lấy làm nhan đề cho tập truyện.

Nhân vật mảnh vỡ là kiểu nhân vật đặc trưng của văn chương hậu hiện đại. Thay vì con người “khổng lồ” của thời đại Phục hưng, con người duy lý trong thời kỳ Khai sáng, con người cô đơn, xa lạ trong cái hiện thực phi lí song vẫn cố gắng tìm kiếm bản thể hài hòa, nguyên vẹn của mình trong nghệ thuật hiện đại chủ nghĩa, nghệ thuật hậu hiện đại tìm đến với con người mảnh vỡ, con người bị chấn thương từ bên trong bởi sức ép của thực tại rối ren và sự hỗn độn bản thể. Kiểu nhân vật này dựa trên nguyên tắc cắt mảnh của trần thuật hậu hiện đại. Có thể hiểu, nhân vật mảnh vỡ là kiểu nhân vật mà cuộc đời của họ bị chia cắt thành những mảnh vụn rời rạc,

đứt đoạn theo dòng hồi ức, kỷ niệm, sự kiện xảy ra trong quá khứ, hiện tại và tương lai. Kiểu nhân vật này đi ngược lại với nhân vật tính cách trong văn chương truyền thống, thể hiện sự đánh mất niềm tin vào các “đại tự sự”. Khắc họa nhân vật theo kiểu này, nhà văn có điều kiện chạm vào chiều sâu và những góc tối khó ngờ của cảm xúc, tâm hồn cũng như phản ánh và thể hiện được sự phức hợp của bản thể. Tác phẩm nghệ thuật vì thế trở thành những cấu trúc mở, những văn bản đa bình diện, nghĩa của nó được tạo sinh không ngừng qua các cách đọc.

Khai thác nhân phẩm vỡ trong truyện ngắn **Trốn chạy** của Munro, trong khuôn khổ bài viết, chúng tôi tập trung vào ba vấn đề chính: phi trung tâm nhân vật; khắc họa mảnh ghép cảm xúc, tâm trạng; sự phức hợp bản thể và chiều sâu nhân tính.

1. PHI TRUNG TÂM NHÂN VẬT

Trốn chạy kể về một đoạn đời của hai người phụ nữ ở hai tầng lớp xã hội khác nhau: bà Sylvia là giảng viên dạy thực vật học tại trường đại học; cô Carla quét dọn trong trại chăn nuôi ngựa và dạy cưỡi ngựa.

Cốt truyện không xảy ra theo tuyến tính, các sự kiện không diễn ra theo quan hệ nhân quả, logic mà là sự phối ghép từ những mảnh đứt gãy của cảm xúc, tâm trạng nhân vật. Có thể thấy cốt truyện được xây dựng từ năm sự kiện: sự trở về của bà Sylvia từ Hy Lạp sau kỳ nghỉ để lấy lại tinh thần sau cái chết của ông chồng – nhà thơ Jamieson; Quyết định bỏ trốn của Carla khỏi người chồng (Clark) thô lỗ cộc cằn, dưới sự trợ giúp của bà Sylvia; Sự quay trở về đột ngột ngay trên hành trình trốn chạy của Carla với người chồng mà chỉ cách đây vài tiếng đồng hồ cô xem phải sống với anh ta là một địa ngục; Sự trở về bất ngờ của chú dê nhỏ Flora trong đêm khuya, ngay thời điểm Clark đang tính sổ với bà Sylvia vì đã xía mũi quá sâu vào cuộc sống của vợ chồng anh; Bức thư của bà Sylvia gửi Carla sau tất cả những gì đã diễn ra. Đan xen giữa năm sự kiện ấy, thông qua dòng hồi tưởng, cảm xúc, tâm trạng của các nhân vật người đọc biết thêm về cuộc đời và cái chết của ông Jamieson, mối quan hệ không rõ ràng giữa ông Jamieson với Carla và ảnh hưởng, hệ lụy của nó đến đời sống tinh thần của vợ chồng Carla, những toan tính trong đầu Clark về vụ kiện vợ chồng bà Jamieson, cuộc sống của Carla trước khi bỏ trốn khỏi gia đình để chạy theo Clark, theo tiếng gọi dục tình mà lúc đầu cô nhầm tưởng là tình yêu.

Câu chuyện có kết cấu đảo dòng phức hợp trong thời gian nghệ thuật. Vì vậy, người đọc phải tự mình lắp ghép, xâu chuỗi các các mảnh ghép trong quá khứ và hiện tại mới có thể hiểu được chuyện gì **đã đang** và sẽ xảy ra trong cuộc đời các nhân vật. Vị trí, vai trò của các nhân vật không phân định chính phụ, mối quan tâm của người đọc với các nhân vật của mình nhiều hay ít cũng tùy vào cá nhân họ. Có nghĩa là Munro đã phi trung tâm hoá nhân vật, bốn nhân vật đều giữ vai trò chủ chốt trong thiên truyện, hướng tới một vấn đề trong sự đa chủ đề của tác phẩm. Vấn đề của bà Sylvia cũng đáng quan tâm không kém câu chuyện của cô Carla. Cũng vậy, cuộc đời của anh chàng dạy cưỡi ngựa Clark cũng có ý nghĩa đối với độc giả không kém những vấn đề

liên quan đến cuộc đời của nhà thơ Jamieson. Một cuộc đời mà sau khi ông chết gần như đã được nâng lên thành huyền thoại, bởi những lời đồn đoán của dân thị trấn, bởi những giải thưởng được truy tặng, bởi những ký ức ám ảnh về dục tình (với Carla) và bởi những hoài nghi, dằn vặt của người đời (ở đây là Clark).

Ngoài bốn nhân vật kể trên, sự xuất hiện của một số nhân vật khác cũng gợi lên nhiều vấn đề đáng suy ngẫm với độc giả. Chẳng hạn, nhóm bạn cô đơn của bà Sylvia (ở Hy Lạp), bố dượng và mẹ của Carla, gia đình của Clark... Chỉ một câu rất ngẫu nhiên của bố dượng trong dòng ký ức của Carla “dù sao thì nó vẫn không phải là con cái của mình”, chỉ một suy nghĩ thoáng qua của Clark “gia đình như chất độc ngấm vào máu”...nhưng đó là những mảnh vỡ mà độc giả không thể bỏ qua nếu muốn có bức tranh toàn cảnh về cuộc đời của các nhân vật.

Sẽ là thiếu khuyết nếu đề cập đến hệ thống nhân vật trong **Trốn chạy** mà không nhắc đến hai nhân vật đặc biệt: nàng ngựa đồng đánh Lizze và chú dê nhỏ Flora. Thiên truyện vì thế mang dấu ấn ngụ ngôn. Sự song trùng giữa thế giới loài vật và thế giới của con người là hai mảnh ghép soi chiếu làm hé lộ nhiều vấn đề thú vị. Hẳn những dòng kể sau đây về chú ngựa non, cũng là vấn đề khiến người đọc phải suy ngẫm một cách nghiêm túc về tình yêu, lòng tự trọng, tôn thương và sự thù ghét “Clark trước đó hay ưu ái ả ngựa non như con vật cưng của mình, giờ khước từ chăm chút bất kể cái gì thêm cho ả. Hậu quả là cảm xúc của Lizzie bị tổn thương - ả bướng bỉnh khi tập luyện và hay đá lung tung khi buộc phải được gọt móng guốc...Carla đành phải dè chừng để không bị cắn” [tr14;1].

Câu chuyện về chú dê nhỏ Flora phải chăng là biểu tượng về khát vọng tự do. Cho dẫu vòng tay yêu thương, chăm sóc, chiều chuộng của vợ chồng Carla rộng đến cỡ nào cũng không thể giữ Flora bên họ mãi mãi. Bởi tình yêu đó mới chỉ là một góc nhỏ, trong khi Flora cần đến một thế giới tự do, nơi đó nó tìm thấy giống loài, bạn tình và những thói quen sinh hoạt...nghĩa là nó tìm thấy bản thể loài – cái mà vợ chồng Carla không thể có để cho nó. Chúng ta nhớ lại câu chuyện về siêu cậu Bắc – chú chó nghĩa tình, chú **cho** văn minh của Jack London. Khác chẳng, siêu cậu Bắc vì đứt gãy trong tình yêu thương với con người nên mới bỏ đi theo con đường hoang dã. Điều đó đồng nghĩa với việc ra đi vì bị con người xua đuổi, vậy là hợp logic. Còn Frola thì bỏ lại tình yêu thương của con người để ra đi. Tính đứt gãy, phi logic như một đặc trưng của tồn tại hậu hiện đại được Munro thể hiện khá sâu sắc, trí tuệ. Sự ra đi và trở về của Flora phải chăng là một mảnh ghép đồng dạng, song trùng, đối ứng với sự trốn chạy và trở về của Carla.

2. NHÂN VẬT – MẢNH GHÉP CỦA NHỮNG LÁT CẮT CẢM XÚC, TÂM TRẠNG

Nhan đề tác phẩm là trốn chạy, dĩ nhiên thông thường mọi người đều nghĩ câu chuyện nói về sự trốn chạy. Nhưng thực tế chưa hẳn là vậy. Ngay trong đoạn mở đầu, câu chuyện đã nói đến sự trở về: “Carla nghe thấy tiếng xe từ trước khi chiếc xe nhú lên đỉnh cái gò nhỏ trên đường

mà dân quanh vùng quen gọi là ngọn đồi. Cô ấy về rồi, nàng nghĩ. Bà Jamieson- bà Sylvia- trở về nhà sau chuyến đi nghỉ tận Hy Lạp”. Mọi chuyện bắt đầu từ sự trở về của bà Sylvia, hiện tại đang là sự trở về, và kết thúc cũng là sự trở về. Câu chuyện của Munro vì vậy thực chất muốn đề cập đến sự trở về chứ không phải trốn chạy như chính nhan đề của nó. Thế mới thấy sự độc đáo, trí tuệ của ngòi bút Munro khi muốn lật ngược lại vấn đề, đánh vào suy nghĩ thuận chiều theo thói quen thông thường của con người. Diễn biến câu chuyện sau đó được diễn ra theo hai chiều kích thời gian nghệ thuật. Chiều kích thứ nhất là quá trình hồi cố về quá khứ nhằm tái hiện lại những mảnh ghép giúp người đọc lần tìm nguyên nhân của sự trốn chạy của Carla. Chiều kích thứ hai là quá trình phát triển tịnh tiến đến tương lai của chính hành trình trốn chạy và trở về của chính Carla. Hai chiều kích này đan xen, đứt gãy và chủ yếu được tái hiện theo dòng tâm tư của nhân vật. Điểm nhìn bên trong được sử dụng tối đa phát huy hiệu quả nghệ thuật trong việc phô bày, hé lộ những góc mờ tối, bí ẩn, bất ngờ của cảm xúc nhân vật.

Không có quan hệ nhân thân, tiểu sử, không tập trung miêu tả tính cách, các nhân vật trong **Trốn chạy** của Munro chủ yếu được khắc họa qua các mảnh ghép của cảm xúc, tâm trạng nhân vật. Người đọc phải tự mình khâu chuỗi lấp ghép lại từng chi tiết, từng lát cắt cảm xúc, tâm trạng nhân vật mới có thể hiểu được điều gì **đang** và sẽ xảy ra trong cuộc đời của nhân vật.

Ngay trong đoạn mở đầu, dù chưa biết gì về mối quan hệ giữa Carla và bà Sylvia, nhưng qua thái độ bất ổn, tâm trạng thắc thỏm, lo lắng của Carla khi thấy bà Sylvia trở về, người đọc đã dự cảm được có vấn đề gì đó không bình thường. Sau hy vọng mong manh “**Giá đừng là cô ấy thì hơn**”, Carla hình dung đến những điều mà bà Sylvia sẽ làm: “**Nhưng có lẽ bà Jamieson sẽ phải lộn lại con đường một tua nữa. Lái xe từ sân bay về, rất có thể bà chưa rẽ vào tiệm mua thực phẩm – chỉ đến khi vào nhà rồi bà mới sự nhớ ra mình cần những món gì. Có lẽ khi ấy Clark sẽ trông thấy bà. Bằng không thì trời sụp tối, đèn đóm nhà bà sẽ bật sáng. Nhưng thời gian này là tháng bảy, phải thật muộn thì trời mới tối. Mà biết đâu bà mệt đến nỗi chẳng buồn bật đèn lên, hay biết đâu bà sẽ đi ngủ sớm. Mặt khác, có thể bà sẽ gọi điện thoại. Vào bất kỳ giây phút nào trở đi**”[tr2;1]. Những dự đoán trong đầu Carla nói lên rằng cô đang rất bất an, thắc thỏm. Rõ ràng cô không mong sự xuất hiện trở lại của bà Sylvia và càng không muốn Clark sớm biết chuyện này. Một loạt hình dung trong đầu Carla về những công việc mà bà Sylvia sẽ làm, thực chất chỉ là mong muốn trì hoãn giây phút Clark biết bà Sylvia trở về. Tất nhiên, người đọc chỉ được biết điều này về sau. Như vậy ngay mở đầu, Munro đã tung ra những mảnh vỡ của tâm trạng bất an của nhân vật. Cách mở đầu đầy dụng ý nghệ thuật này đã dẫn dụ độc giả xâm nhập ngay vào câu chuyện để lần tìm lời giải cho những câu hỏi theo dự đoán của họ.

Không chiều lòng người đọc, Munro muốn thử thách sự kiên nhẫn của họ bằng cách kể về hoàn cảnh sống của vợ chồng Carla. Chỉ qua một vài chi tiết ngẫu nhiên nhưng đã hé lộ những khó khăn trong đời sống vật chất (nguồn thu nhập từ các lớp dạy cưỡi ngựa, chăn ngựa thuê ngày càng giảm) và đời sống tinh thần (bản tính thô lỗ cộc cằn, nóng nảy, trút lên đầu vợ

những cơn điên ngắn của Clark) của đôi vợ chồng trẻ. Nỗi tiếc nuối bản khoản của vợ chồng Carla về sự mất tích của chú dê nhỏ Frola – người bạn thân tình của Carla trong những lúc nàng gặp phải buồn bực, cô đơn. Trong lúc độc giả bị xao nhãng bởi những thông tin cố tình gây nhiễu, người kể lại quay về chuyện trở lại của bà Sylvia. Đây là cách Clark thông báo với Carla:

“Vậy là, anh mở lời, Vậy là Carla à.

Là sao?

Bà ta đã gọi

Ai?

Bê hạ. Hoàng hậu Sylvia. Bà ta vừa mới về.

Sao em không nghe thấy tiếng xe

Anh không hỏi em có nghe thấy hay không”[tr18; 1].

Rõ ràng trước đó, Carla không chỉ nghe tiếng xe mà còn tận mắt nhìn thấy bà Sylvia trở về. Vậy tại sao Carla phải nói dối? Tại sao cô cố tình phủ định thực tế là bà Sylvia đã trở về? Tại sao cô cố đánh trống lảng trong khi Clark lại có vẻ rất muốn nói về chuyện này? Diễn tiến tiếp theo của câu chuyện vẫn chưa cho người đọc câu trả lời: “Nàng nhảy vào nhà tắm. Nàng nghĩ anh còn đứng đó khi mình bước ra, nhưng anh đã trở lại bàn máy tính. Nàng diện đồ như sắp sửa bước ra thị trấn – nàng hy vọng nếu họ ra khỏi nhà, tới hiệu giặt tự động, mua cappuccino mang về, thì có lẽ họ sẽ nói chuyện với nhau theo cách khác, có thể sẽ giải toả đi phần nào. Nàng sai một bước dứt khoát vào phòng khách và quàng tay ôm lấy anh từ phía sau. Nhưng vừa khít vòng tay vào người anh thì cơn đau nhói bỗng nuốt chửng lấy nàng – chắc hơi nóng vòi sen đã giải toả cho dòng nước mắt – nàng đổ sụp xuống người anh, tan nát, nức nở.

Anh rời tay khỏi bàn phím nhưng vẫn ngồi yên

Đừng nổi điên với em, nàng khấn khoản.

Anh không điên. Anh rất ghét khi em như vậy, thế thôi

Em như vậy là vì anh nổi điên.

Đừng nói anh thế này thế kia. Em làm anh ghệt thờ rồi. Nấu nướng gì đi” [tr 19-20;1].

Những gì diễn ra chứng tỏ, Carla đang phải chịu một áp lực rất lớn, một khủng hoảng sâu sắc trong tinh thần, một hố thẳm hun hút đã có từ lâu trong cuộc sống của hai vợ chồng liên quan đến bà Sylvia. Đến đây, mạch trần thuật đứt gãy, người kể dẫn dắt độc giả về quá khứ với hai mảnh ghép. Mảnh thứ nhất tái hiện cách hành hạ tinh thần Carla của Clark. Đó là việc anh ta muốn ông Jemieson phải trả giá, và muốn dùng chuyện rắc rối của Clark để kiện và tống tiền bà Sylvia:

“...Clark bảo: lẽ ra mình đã có thể bắt lão ta phải trả giá.

Carla biết ngay anh đang nói về điều gì, nhưng nàng coi đó là đùa tếu.

Quá trễ, nàng nói. Ai mà trả giá được khi chết.

Lão không thể. Nhưng mục thì có.

Cô ấy đi Hy Lạp rồi.

Mụ đâu có định ở hẳn Hy Lạp

Cô ấy không biết mà, Carla nghiêm trang hơn

Anh đâu có bảo mụ biết

Cô ấy không mảy may biết tí ti gì về việc đó

Thì chúng mình sẽ nói cho mà biết

Chúng mình sẽ nói là chúng mình sẽ kiện. Thời nào chả có kẻ vớ bẫm như thế

Sao anh làm thế được. Ta không thể kiện người chết.

Cứ dọa lên báo. Nhà thơ lớn của thời đại. Báo chí sẽ ăn tươi nuốt sống cái tin đó. Tóm lại chúng mình chỉ việc đe dọa và rồi mụ sẽ sập bẫy. Anh đừng mơ, Carla nói cứ đùa hoài.

Không, Clark nói. Anh không đùa.

Carl bảo nàng không muốn nói về chuyện này nữa, anh bảo, ừ” [tr 20-21;1].

Vấn đề này như một điệp khúc cứ vang lên trong cuộc sống của vợ chồng trẻ, và Clark dùng nó như một vũ khí tra tấn Carla. Dù có lúc đã hứa với nhau là không đề cập đến chuyện này nữa: “Nhưng họ lại nói về nó vào hôm sau, rồi ngày hôm sau nữa, hôm sau nữa. Thỉnh thoảng anh vẫn nảy ra những ý tưởng viển vông như thế, thậm chí có khi còn bất hợp pháp nữa kia. Ba hồi anh nói về chúng với độ hưng phấn cao dần, ba hồi – nàng không biết tại sao – anh lại dẹp hết cả đi. Giả sử mưa ngừng rơi dầm dề, giả sử thời điểm này sao đó mà biến thành một mùa hè bình thường, thì chắc hẳn anh đã buông trôi nhiều ý tưởng khác. Nhưng điều đó không xảy ra, vậy là suốt cả tháng qua anh cứ lải nhải về kế hoạch, cơ hồ như nó rất hệ trọng và rất chắc ăn vậy [tr22-23;1]. Việc trượt điềm nhìn từ người kể chuyện (câu đầu), đến nhân vật (các câu sau), đã cho độc giả chạm vào tầng sâu của những suy nghĩ, những mong muốn khát khao, những chấn thương trong đời sống vật chất và tinh thần của Carla.

Vẫn trong dòng hồi tưởng của Carla, mảnh ghép tiếp theo giúp độc giả nhận ra nguyên nhân của vấn đề. Hoá ra chuyện rắc rối ấy lại liên quan đến quan hệ giữa Carla và ông Jamieson. Mọi chuyện cũng từ Carla. Chính trong lúc cao hứng với chồng trên “lãnh địa” của chiếc giường, Carla đã kể cho chồng nghe những lời mà giờ đây nàng không thể rút lại hay phủ nhận được nữa:

“Thỉnh thoảng ông ta ham muốn em à?

Lão già ấy á?

Thỉnh thoảng lão gọi em vào phòng khi mụ vợ không có nhà

Phải

Vậy lúc đó em làm gì? Em có vào không?” [tr24;1].

Thật oái ăm và nực cười! Một lời tâm sự, cũng có thể xem là chuyện vui vẻ, đùa tếu lại trở thành vấn đề nghiêm trọng. Một chuyện rất nghiêm túc lại bắt nguồn từ trò vui đùa cao hứng trên giường ngủ. Tính trò chơi như một đặc trưng của nghệ thuật hậu hiện đại được Munro thể hiện khá độc đáo và thuyết phục. Tất nhiên, Munro đủ tài năng và tinh tế để bỏ lửng câu chuyện.

Độc giả không biết quan hệ giữa Carla và ông Jamieson đến mức nào. Chỉ qua những mảnh hồi ức của nhân vật mà độc giả đoán định cái gì đã xảy ra: “ở một góc tâm trí nàng, chuyện đó rất thật, nàng như thấy lão già dâm dục đó, thấy cái của lão ngồng lên trong chăn, đúng thực là nằm liệt, gần như không thành lời nhưng thành thạo trong ngôn ngữ ra dấu, phô bày con ham muốn của lão, cố ra hiệu lôi kéo nàng đồng lõa, dẫn dụ nàng bày trò gian dâm... Thịnh thoảng một hình ảnh hiện lên khiến nàng buộc phải dập đi, e sợ nó phá hỏng mọi thứ. Nàng nghĩ tới cái thân hình mờ mờ đắp chăn, đờ đẫn và teo quắt đi mỗi ngày trên chiếc giường bệnh thuê, đó mới là hình ảnh có thật mà nàng chỉ thoáng thấy vài bận mỗi khi bà Jamieson hay y tá trực quên khép cửa. Bản thân nàng chưa bao giờ thật sự tới gần ông hơn mức ấy” [tr25;1]. Và “thực lòng nàng kính sợ việc đến làm cho nhà Jamieson, nhưng nàng cần tiền và nàng thấy tội nghiệp bà Jamieson”. Bằng ngôn ngữ nước đôi, Munro đã giao quyền cho độc giả tự đưa ra những khả năng theo cách suy nghĩ của mình. Những điều Munro không nói sẽ là những câu chuyện thú vị được viết tiếp bởi độc giả. Điều Munro muốn nhấn mạnh ở đây là hậu quả, hệ lụy của nó ở hiện tại. Rắc rối mà nàng vướng phải với gia đình ông Jamieson đã ảnh hưởng ghê gớm đến cuộc sống của vợ chồng Carla. Theo như lời của Clark, đó là sự “nhục nhã và bẽ bàng, vấn đề của lòng tự trọng, sự tôn thương”. Tuy nhiên, những lời đó xuất phát từ cảm giác thật sự của Clark hay chỉ là trò ngoa ngôn trong kế hoạch tổng tiền hoàn hảo của anh ta? Munro không kết luận, đưa ra hai bên bờ thực - ảo, nhà văn để cho độc giả định đoạt vấn đề tùy theo cách hiểu của mình. Tính gợi mở trong **Trốn chạy** rất lớn vì thế mà ý nghĩa của nó cũng không ngừng gia tăng sự đồng sáng tạo của mỗi độc giả.

Sau khi hé mở nguyên nhân của vấn đề, nỗi thống khổ trong đời sống của Carla với anh chồng. Câu chuyện trở lại với hiện tại và dẫn đến quyết định bỏ trốn của Carla ngay trong khi nàng gặp lại bà Sylvia và trút hết bầu tâm sự về anh chồng thô lỗ, cộc cằn. Dưới sự trợ giúp của bà Sylvia (quần áo, tiền bạc và chỗ ở), Carla quyết định bỏ trốn với tuyên bố hùng hồn “ngay bây giờ, ngay hôm nay, ngay phút này”... Đây là lần thứ hai nàng quyết định vứt bỏ mọi thứ lại đằng sau...nàng sẽ không bận tâm đến những gì xảy ra với anh ta.” Nếu câu chuyện dừng ở đây, hẳn là viết về sự trốn chạy theo đúng nghĩa. Nhưng, như chúng tôi đã nói ngay lúc đầu. Câu chuyện của Munro viết về sự trở về mà không phải là trốn chạy. Bởi vậy, trên hành trình trốn chạy, dòng tâm tư đưa Carla về với quá khứ, nhớ lại cuộc chạy trốn lần thứ nhất. Thì ra nàng đã từng bỏ gia đình, bỏ lại giấc mơ vào đại học, mặc cho những lời cản trở của mẹ, bố dượng và anh trai, để đi tìm cuộc sống “đích thực” cho chính mình theo như lời nàng nhắn lại cho gia đình qua mảnh giấy. Nàng chạy theo tiếng gọi của tình yêu với Clark, mà sau này nàng cho rằng đó chỉ là dục tính. Có lẽ đây mới là mốc quan trọng đánh dấu bước ngoặt trong cuộc đời Carla và nhiều nhân vật khác của Munro. “Rất nhiều truyện của Munro xoay quanh sự hiện diện của những quan hệ tính dục cuốn phăng cuộc đời nhân vật chính hết như bàn tay của Chúa trong tác phẩm của O Connor. Thật khó tin nhưng đó là sự thật. Còn thứ gì khác có thể đảo lộn những kế hoạch của

chúng ta hơn tình dục và tình yêu? Bạn đang sống và mọi thứ có vẻ yên ổn và rồi, kapow! Một quan hệ dục tính xuất hiện và đời bạn chẳng còn như xưa nữa [tr91;3].

Munro thấu hiểu mối tương tác phức tạp giữa ý chí, khát vọng của chúng ta với những ngoại lực mà ta hầu như không thể kiểm soát. Và một trong những ngoại lực mà lý trí con người khó kiểm soát đó chính là tình yêu và tình dục. Vì vậy mới có sự trốn chạy và trở về bất ngờ đột ngột của Carla. Munro đã miêu tả khá tinh tế nội tâm của Carla trong cơn khủng hoảng. Trên chiếc xe buýt đưa nàng đến với thế giới tự do, cảm xúc và tâm trạng của Carla đầy những khối mâu thuẫn không thể lý giải: “giờ nàng đang khóc, nước mắt dâng tràn mi mà không hay. Nàng bắt ép mình nghĩ về Toronto, về những bước đầu tiên phía trước. Taxi, ngôi nhà nàng chưa thấy bao giờ, cái giường lại mà nàng sẽ ngủ một mình. Tra danh bạ điện thoại vào ngày mai để tìm địa chỉ các trại dạy cưỡi ngựa... nàng không thể hình dung nổi... hằng ngày sống giữa hàng đồng người không phải là Clark... một cuộc sống, một chỗ ở được chọn vì một lý do cụ thể... đó là cuộc sống ấy sẽ không bao gồm Clark. Hình dung cái thế giới tương lai ấy, nàng mới dần thấy rõ một điều kinh khủng và quái lạ là nàng không tồn tại ở đó. Nàng sẽ chỉ đi qua đi lại, mở miệng ra nói, làm cái này cái kia. Nhưng nàng sẽ không thật sự ở đó” [tr50;1]. Một loạt câu hỏi vang lên trong đầu óc hoảng loạn của Carl: “Nhưng nàng sẽ quan tâm đến cái gì? Làm thế nào để nàng biết là mình đang sống? Trong khi nàng chạy trốn khỏi anh – vào lúc này – Clark vẫn giữ vững chỗ đứng của anh trong cuộc đời nàng. Nhưng khi nàng hoàn tất cuộc chạy trốn, khi nàng tiếp tục sống, thì nàng sẽ đặt cái gì vào chỗ của anh? Cái gì khác – ai khác – lại có thể là một thách thức sinh động đến thế? Nàng đã nín khóc, nhưng nàng bắt đầu run bần bật. Nàng đang tuột dốc và cần phải tự chủ.... Nàng đang chìm xuống đất như một con ngựa ốm không bao giờ đứng dậy được...”[tr51;1].

Sử dụng dòng ý thức, Munro quả thực vô cùng xuất sắc trong việc chạm sâu, phô bày những góc tối khó ngờ của cảm xúc nhân vật trong giây phút khủng hoảng. Sau cơn bão táp cảm xúc ấy là quyết định quay lại đầy bất ngờ với người đọc và với cả chính Carla “Anh tới đón em đi. Nhé. Tới đón em đi”.

Chúng ta chấp nhận sự phủ định chính mình của Carla, hiểu được vì sao nàng bất ngờ quay lại với người chồng thô lỗ, nơi mà nàng kiên quyết chối bỏ. Lẽ đơn giản vì nơi đó nàng tìm thấy bản thể của chính mình, cái gắn bó sâu sắc với nàng, làm nên ý nghĩa cuộc đời nàng. Thì ra, cái làm nên cuộc sống con người đâu chỉ là hạnh phúc mà còn cả sự bất hạnh, đâu chỉ là nụ cười, niềm vui mà còn có cả nỗi buồn, giọt nước mắt, đâu chỉ là thụ hưởng mà còn cả sự hy sinh, đâu chỉ là cái tốt, cái thánh thiện, bao dung mà còn có cả cái xấu, cái dung tục và sự ích kỷ... Chính trong sự đan xen, phức hợp các giá trị ấy, ý nghĩa cuộc đời mỗi con người mới thực sự hiện hữu.

3. SỰ PHỨC HỢP BẢN THỂ

Munro luôn thể hiện nhân vật của mình trong sự phức hợp bản thể. Điều này không chỉ thể hiện rõ qua cách khắc họa nhân vật Carla mà còn ở các nhân vật khác. Đây là cách Munro miêu tả một nhà thơ “ông tráng kiện và tháo vát. Ông cải tạo hệ thống rãnh thoát nước nơi mình ở, nạo vét và lát đá ống cống. Ông cuốc đất rào giậu và tía một vườn rau, mở đường xuyên rừng, quán xuyên mọi việc sửa chữa trong nhà.” Ở đây không có cái mà thông thường người đọc vẫn hình dung về nhà thơ: trầm tư, tìm cảm xúc trong mây, gió, trăng hoa... Và mãi khi ông chết trong bản cáo phó người ta mới biết ông đã từng nhận một giải thưởng lớn “hình như người ta tin vào tiền bán ma túy chôn trong những hủ thủy tinh hơn là tiền thắng giải làm thơ” [tr21, 1]. Gia tài của nhà thơ thì “không có những chồng giấy và sổ tay được giữ gìn cẩn thận, như người ta thường thấy ở nhà của các nhà văn, không có tác phẩm dở dang hoặc những bản thảo nguệch ngoạc”. Độc giả không biết bà Sylvia sống với ông có hạnh phúc hay không nhưng qua cách bà hình dung lại cuộc sống với ông trước khi mất, qua những suy nghĩ của bà “Theo kinh nghiệm của mình thì những đề tài bà nghĩ nhà thơ nên viết thành thơ thì lại không hấp dẫn Leon”, chứng tỏ giữa họ không có một sự hòa điệu về tâm hồn. Họ vẫn đi bên nhau, ăn ngủ cùng nhau...nhưng vẫn là hai mảnh cô đơn trong cuộc đời. Có những chuyện xảy ra với ông Jamieson mà bà không hề biết (như quan hệ giữa Jamieson và Carla) và ngược lại. Đó đâu chỉ là chuyện của vợ chồng bà Jamieson, mà còn là câu chuyện của nhiều gia đình trên thế giới này. Tầm khái quát sâu rộng của Munro bắt nguồn từ những vấn đề hết sức nhỏ nhặt trong đời sống là kết quả của một quá trình trải nghiệm và suy ngẫm sâu sắc của một trái tim nhạy cảm.

Munro cũng giữ quan điểm con người là sự phức hợp bản thể khắc họa nhân vật Clark. Là người thông minh, nhưng cũng thiếu bản lĩnh. Vốn cộc cằn thô lỗ nhưng cũng lãng mạn đáng yêu khiến cho các cô gái chết mê chết mệt. Trước khi là một huấn luyện viên dạy cưỡi ngựa giỏi nhất, Clark từng trải qua nhiều nghề: làm nhân viên phục vụ trong bệnh viện tâm thần, làm người chỉnh nhạc cho đài phát thanh ở Lethbridge, Alberta, làm nhân công xây dựng đường cao tốc gần vịnh Thunder, làm thợ cạo học việc, làm chân bán hàng quân trang tồn kho... Trải nghiệm nhiều nhưng đôi lúc lại tỏ ra ngây thơ và cố chấp. Rất thông minh nhưng không đủ kiên nhẫn để học hết trung học. Là người cộc cằn, thô lỗ nhưng có những suy nghĩ khá triết lý “Anh ta nghĩ gia đình giống như chất độc ngấm vào máu người ta”. Không biết tâm lý với phụ nữ, nóng nảy nhưng lại dễ tha thứ (bằng chứng là khi Carla gọi tới đón về thì anh ta tới ngay mà không suy tính trước đó cô ta đã bỏ mình ra đi). Qua thú nhận của anh với Carla “khi đọc thư hẳn anh cảm giác như có một cái hồ bên trong người mình vậy. Thật đấy. Nếu em đi thật chắc anh cảm thấy không còn gì ở lại trong anh” [tr61;1], chứng tỏ Clark cũng là một người rất tình cảm và thật lòng yêu thương Carla, nhưng thực tế “lại hành xử như thể ghét cay ghét đắng con bé vậy”.... Chỉ những hồi tưởng sơ qua về một đoạn đời của nhân vật Clark, nhưng Munro đã khắc họa một sự phức hợp của bản thể. Cuộc đời của Clark là minh chứng của sự phiêu bạt, bị chối bỏ và tự mình chối bỏ.

Bên cạnh Carla, bà Sylvia cũng để lại **dấu** khó quên cho độc giả về cuộc đời, suy nghĩ cũng như cách giải quyết các vấn đề trong cuộc sống. Là giảng viên dạy thực vật học trong trường đại học nhưng bà Sylvia lại không đến với độc giả thông qua công việc chuyên môn mà qua **quan** các mối quan hệ đời thường. Là người cứng rắn, khắt khe nhưng khá sâu sắc và nhạy cảm. Chi tiết bà nhặt một hòn đá nhỏ màu hồng xinh đẹp trên đường, từ Hy Lạp mang về cho Carla và nói với các bà bạn của mình **“Minh biết thế là hâm. Nhưng mình muốn cô gái lưu giữ một mẫu nhỏ về mảnh đất này”** đã nói lên điều đó. Cho dầu sau này bà quyết định im lặng về món quà này mà không nói cho Carla biết, thì sự im lặng của bà cũng đã bao hàm một triết lý: có những điều không nhất thiết phải nói ra! Chất thơ, vẻ đẹp lấp lánh toát lên từ những cái rất đỗi bình dị, đời thường là điều mà mọi người đều công nhận và thán phục tài năng của Munro. Là một người luôn trăn trở và suy ngẫm về những điều diễn ra trong thực tế. Chính bà cũng đã thừa nhận mình sai lầm khi cho rằng tự do và hạnh phúc của Carla về mặt nào đó cũng là một. Sẵn sàng giải phóng cho một người phụ nữ khỏi ông chồng thô lỗ, cộc cằn, đó là cách đơn giản nhất chứ chưa phải là cách tốt nhất, đúng nhất cho người phụ nữ. Bởi tự do và hạnh phúc trong thực tiễn số phận của từng con người đôi khi lại không tỉ lệ thuận. Câu chuyện của Munro làm ta nhớ đến Nguyễn Minh Châu với *Chiếc thuyền ngoài xa*, ta hiểu vì sao với cách hành xử của một ông chồng vũ phu “ba ngày một trận nhẹ, năm ngày một trận nặng” nhưng chánh án và luật sư có lý lẽ như thế nào người đàn bà hàng chài vẫn không chịu ly hôn. Cuộc sống vốn phức tạp mà những suy nghĩ, ứng xử của con người thường đi theo khuôn mẫu cố định, những trật tự con người sắp đặt theo chủ quan của mình. Phải biết xuyên qua những biểu hiện bên ngoài mới hòng thấu suốt bản chất bên trong của vấn đề là điều mà Nguyễn Minh Châu và Munro gặp nhau.

Phức hợp bản thể là bản chất của hiện tồn, nên tính bất định được xem như là một hệ quả. Thật khó để phân định rạch ròi **đúng- sai, tốt- xấu, trắng- đen, tối- sáng, nghiêm túc- trò chơi...** Các nhân vật của Munro nói riêng và nhân vật trong văn chương hậu hiện đại nói chung đều không đông cứng trong một phạm trù, họ vừa là cái này vừa là thế kia. Trong đường biên không thể phân định rạch ròi, trong sự chông chênh phức hợp giữa các mặt đối lập, bản thể người được bộc lộ một cách cực kỳ sâu sắc và thuyết phục. Đúng như nhận xét của Michael Cunningham: **“Munro nhắc nhở chúng ta rằng không có cách giải quyết đơn giản nào cả. Có hạnh phúc, bi kịch và những thứ ở giữa chúng; và bất kì thế giới quan nào khẳng khăng thứ này và bỏ qua thứ khác thì đều bất toàn hoặc phiến diện”**[tr91;3]. Vậy trong sự menh mang, phức hợp của bản thể, đâu là điểm chung, đâu là sợi dây kết nối con người với con người...?

4. NHÂN TÍNH- SỢI DÂY KẾT NỐI GIỮA NGƯỜI VỚI NGƯỜI

Có thể nói đây là bức thông điệp đậm chất nhân văn mà Munro muốn gửi tới độc giả thông qua tác phẩm của mình. Không phải ngẫu nhiên mà tác giả đã để cho bà Sylvia, sau một quá trình trăn trở cuối cùng quyết định phải viết thư cảm ơn Carla. Phần lớn nội dung bức thư

dành để kể về sự xuất hiện của chú dê nhỏ Flora vào đúng một thời khắc đặc biệt, đóng vai trò vị “cứu tinh” trong cuộc đời bà Sylvia và vợ chồng Carla. Sự xuất hiện của Flora vào thời điểm đặc biệt ấy vẫn là một bí ẩn mà mọi cách lý giải đều không thuyết phục. Đúng như bà Sylvia đã viết: “Điều kỳ lạ nhất và tuyệt vời nhất trong chuỗi những biến cố này đối với cô là sự tái xuất hiện của Flora. Phải nói thật tình đó giống như một phép nhiệm màu vậy” [tr64; 1].

Phép nhiệm màu ấy thực chất là một sáng tạo của Munro để khẳng định chiều sâu nhân tính – cái cốt lõi trong bản thể vốn đa phức của con người – và vai trò của nó trong việc kết nối những con người xa lạ, thậm chí thù hằn: “khi hai con người bị chia rẽ vì thù hằn đều đang hoang mang” chính xác là “đang cùng sợ hãi khiếp vía” thì “có một sợi dây nối lên giữa họ, họ tự thấy mình kết nối với nhau theo một cách thức không ngờ nhất”. Theo Munro sợi dây không ngờ ấy chính là nhân tính. Kết quả là bà Sylvia và Clark đã chia tay nhau như những người bạn. Mọi thù hằn, oán hận tan biến trong khoảnh khắc là sức mạnh của chiều sâu nhân tính.

Một biểu hiện nữa của nhân tính theo quan điểm của Munro là sự chia sẻ nỗi đau giữa con người với nhau. Nụ hôn của Carla dành cho bà Sylvia trong giai đoạn khó khăn nhất của cuộc đời bà – sau cái chết của chồng – là biểu hiện sâu sắc của nhân tính: “Carla hầu như không dừng lại, nàng lướt nhanh như chim, nhưng cũng kịp xoay người thả một chiếc hôn xuống mái đầu đang cúi của bà Sylvia. Sau đó nàng đi tiếp, huýt sáo véo von một điều gì đó một mình. Nụ hôn hằn sâu trong đầu bà kể từ đây. Nó không mang nghĩa gì cụ thể. Chỉ là cổ lên. Hoặc là sắp xong rồi. Nó có nghĩa họ là bạn tốt đã sát cánh. Hoặc có lẽ nó chỉ có nghĩa mặt trời đã ló rạng rồi. Rằng Carla đang nghĩ đến việc về nhà với bầy ngựa của mình. Tuy nhiên bà Sylvia thấy nó như một bông hoa nở bùng, những cách hoa lan tỏa bên trong bà mang sức nóng náo động, tựa một cơn bão hòa thời kỳ mãn kinh” [tr28-29;1]. Như vậy, lòng trắc ẩn, sự sẻ chia là những cái giúp con người có thêm sức mạnh để đối mặt với những thảm họa có thể xảy ra trong cuộc đời. Chiều sâu nhân tính trong cuộc đời, trong con người và trong tác phẩm của Munro cũng thấm thẳm như những bí ẩn trong cuộc sống.

Là nhà văn của phụ nữ “Giống như Virginia Woolf, bà vẫn luôn nhấn mạnh vào tầm quan trọng đặc biệt của đời sống người phụ nữ, nhấn mạnh rằng câu chuyện về một người vợ bất hạnh ở tuổi trung niên cũng quan trọng chẳng kém câu chuyện về một thuyền trưởng dẫn mình vào cuộc tìm kiếm con cá voi trắng. Làm như vậy, Munro, có lẽ hơn bất kỳ nhà văn đương đại nào, nhắc nhở chúng ta về phạm vi và tầm vóc mà một truyện ngắn có thể đạt đến. Bà khắc họa và phân tích tỉ mỉ những cuộc đời đầy biến cố lớn lao với một sự chu toàn mà ta cứ ngỡ chỉ có thể đạt được trong tiểu thuyết” [tr91;3].

Vẫn là những con người đời thường với niềm vui, nỗi buồn, niềm hạnh phúc, nỗi bất hạnh... song các nhân vật của Munro đã bị biến dạng và phân rã. Thay vì duy trì tính thống nhất trong trình tự thời gian và nhân quả của chuỗi sự kiện gắn với hành động của nhân vật chính, tự sự tan vỡ thành một chuỗi lắp ghép các phân đoạn, các mảnh vỡ của cuộc đời nhân vật. Thay vì

triển khai tự sự bám vào cuộc phiêu lưu của nhân vật, nhà văn lại biến tự sự trở thành một “cuộc phiêu lưu của cái viết”. Với **Trốn chạy**, Munro đã dẫn dắt độc giả vào một cuộc phiêu **liêu** kỳ thú để khám phá những bí ẩn náu mình trong trái tim con người.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Alice Munro (2014), *Trốn chạy*, Nxb Văn học.
- [2] Lê Huy Bắc (2012), *Văn học hậu hiện đại – lý thuyết và tiếp nhận*, Nxb ĐHSP
- [3] Lisa Dickler Awano (2006), *Appreciations of Alice Munro*, The Virginia Quarterly Review.
- [4] The New York Times: www.nytimes.com/pages/art/index.html
- [5] USA today: www.usatoday.com/life/books/best-selling